

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ**

Методичні вказівки
до практичних і семінарських занять
здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Харків – 2022

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ

Методичні вказівки
до практичних і семінарських занять
здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Затверджено
рішенням Навчально-методичної
ради ФЕВФ ДБТУ
Протокол № 1 від 29.09.2022 р.

Харків
2022

УДК 657(072)
М 25

Схвалено
на засіданні кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Протокол № 2 від 20.09.2022 р.

Рецензенти:

Крюкова І.О., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри обліку і оподаткування Одеського державного аграрного університету;

Онегіна В.М., д-р екон. наук, проф., професор кафедри глобальної економіки Державного біотехнологічного університету

М 25 Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні: метод. вказівки до практичних і семінарських занять здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / ДБТУ; уклад. Т.Г. Маренич. – Харків, 2022. – 47 с.

Методичні вказівки містять рекомендації щодо практичних і семінарських занять з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні».

Видання призначене для здобувачів ступеня вищої освіти «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» денної та заочної форм навчання.

УДК 657(072)

Відповідальний за випуск: Т.Г. Маренич, д-р екон. наук, проф.

© Т.Г. Маренич, 2022

© ДБТУ, 2022

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні» є формування у майбутніх фахівців компетентностей щодо методологічних і методико-організаційних засад науково-дослідної діяльності, уміння збирати й опрацьовувати наукову інформацію, розробляти логіку наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у відповідних літературних формах. Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні засади методології, методики та організації наукової діяльності в Україні.

Опановуючи курс, здобувачі вищої освіти мають усвідомити сучасну методологію, методику та організацію наукової діяльності для забезпечення їхньої професійної соціалізації як дослідників. По завершенні вивчення курсу здобувач вищої освіти має: оволодіти сучасними методологічними концепціями, засвоїти методологію наукового пізнання, методику наукових досліджень; сформувати цілісне уявлення про науково-дослідницький процес; освоїти навички формування і використання усвідомленої методологічної позиції наукового дослідження; вдосконалити вміння у пошуку, добору та опрацюванні наукової інформації, у точному формулюванні мети, задач і висновків дослідженні.

Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні» забезпечує формування таких компетентностей: вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність проведення досліджень на відповідному рівні, генерувати нові ідеї (креативність), до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність застосовувати методи і методики аналітичного забезпечення сучасних систем менеджменту з урахуванням стратегії розвитку підприємства в умовах невизначеності, ризику та/або асиметричності інформації; здатність проводити наукові дослідження з метою вирішення актуальних завдань теорії, методики, організації та практики обліку, аудиту, аналізу, контролю та оподаткування.

В результаті вивчення дисципліни «Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні» студенти:

повинні знати:

1. Основні методології та методики наукових досліджень.
2. Теоретико-методичні основи пізнання в наукових дослідженнях.

3. Зміст, функції та підходи до застосування загальнонаукових, конкретно-наукових та спеціальних методів наукових досліджень.

4. Основні методологічні та методичні підходи до вивчення конкретних об'єктів, явищ чи процесів, тобто знати методологію наукових досліджень.

5. Як обґрунтувати актуальність проблеми дослідження.

6. Способи визначення мети, завдання, об'єкта та предмета дослідження.

7. Прийоми відбору, аналізу й обробки наукової інформації.

8. Особливості формулювання висновків та пропозицій.

9. Тонкощі правильного оформлення результатів наукових досліджень;

повинні уміти:

1. Обґрунтовувати поняття методології та методики наукових досліджень, наукового методу.

2. Вибирати напрями наукового дослідження, розробляти концептуальні положення і апарат дослідження.

3. Розробляти (складати) програми економічного дослідження певного об'єкта, явища чи процесу.

4. Працювати з джерелами інформації.

5. Збирати первинну наукову інформацію.

6. Опрацьовувати та аналізувати зібрану інформацію, використовуючи сучасну методологію наукових досліджень.

7. Формулювати висновки та пропозиції.

8. Оформляти результати наукових досліджень.

9. Аргументовано виступати з доповідями за підсумками творчої наукової роботи.

10. Впроваджувати результати досліджень в практику.

За результатами вивчення курсу здобувачі вищої освіти можуть: розвивати та підвищувати свій загальнокультурний і

професійний рівень, самостійно освоювати нові методи роботи та знання щодо комплексного бачення сучасних проблем економіки та управління; застосовувати наукові методи досліджень у сфері обліку, аудиту, аналізу, контролю та оподаткування та імплементувати їх у професійну діяльність та господарську практику; здійснювати публічні ділові і наукові комунікації задля вирішення комунікативних завдань державною та іноземними мовами; проектувати, планувати і проводити пошукові і розвідувальні роботи, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення.

Методичні вказівки до практичних і семінарських занять з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні» студентам другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування» містять рекомендації щодо окремих тем курсу та літератури.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I «Методологія та методика наукового дослідження»

Тема 1. ПОНЯТТЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. ВИМОГИ ДО НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. ВИДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – з'ясувати зміст, мету і функції науки, основні ознаки та вимоги до наукового дослідження.

Питання для обговорення:

1. Еволюція науки як системи знань. Поняття, зміст, мета і функції науки.
2. Інституціональне забезпечення розвитку науки в Україні.
3. Основні ознаки наукового дослідження. Системність, доказовість та теоретичність наукового дослідження.
4. Емпіричні, логічні та теоретичні пізнавальні завдання наукового дослідження.
5. Класифікація наукових досліджень.

Після вивчення теми 1 студент повинен знати:

- сутність, мету та функції науки;
- сутність предмету і об'єкта науки;
- форми наукової діяльності;
- організацію наукової діяльності в Україні;
- елементи та етапи наукового дослідження;
- пізнавальні завдання наукового дослідження;
- класифікацію наукових досліджень.

Після вивчення теми 1 студент повинен вміти:

- визначати предмет і об'єкт науки;
- формулювати мету науки;
- розкривати значення функцій науки;
- визначати складові елементи наукового дослідження;
- аналізувати етапи наукового дослідження;
- виділяти та обґрунтовувати види пізнавальних завдань наукового дослідження;

– класифікувати наукові дослідження.

Ключові категорії: наука; функції науки; предмет науки; об'єкт науки; наукова діяльність; наукознавство; наукове дослідження; пізнавальні завдання наукового дослідження; наукова ідея; гіпотеза; наукові закони; науковий факт; категорії; принципи; теорія.

Запитання для самоперевірки

1. Що таке наука, яким є її предмет та об'єкт?
2. Охарактеризуйте головну мету науки.
3. Дайте визначення поняттю «наука».
4. Назвіть основну функцію науки.
5. Визначте конкретні функції науки.
6. Розкрийте сутність наукознавства.
7. Назвіть розділи наукознавства та дайте їм характеристику.
8. Охарактеризуйте інституціональне забезпечення розвитку науки в Україні.
9. Дайте визначення поняттю «наукове дослідження» та назвіть його мету.
10. З яких складових елементів складається наукове дослідження?
11. Розкрийте головні етапи наукового дослідження.
12. Назвіть основні елементи науки.
13. Які існують пізнавальні завдання наукового дослідження?
14. Які функції виконує класифікація наук?
15. Як класифікуються науки в Україні?

Тематика рефератів:

1. Поняття науки та її функцій.
2. Наукова діяльність та глобалізація науки.
3. Структура та класифікація науки.
4. Законодавчо-нормативне регулювання науки в Україні.

ТЕСТИ

1. *Головна мета науки – це:*

а) отримання нових знань і використання їх у практичному освоєнні світу;
б) проведення наукових досліджень;
в) проведення експериментів;
г) виявлення найбільш важливих сторін та закономірностей розвитку природи.

2. *До конкретних функцій науки відносять:*

а) пізнавальну;
б) культурно-виховну;
в) практичну;
г) всі відповіді вірні.

3. *Наукознавство – це одна з галузей досліджень, що вивчає:*

а) закономірності функціонування та розвитку науки, структуру і динаміку наукової діяльності;

б) взаємодію науки з іншими соціальними інститутами і сферами матеріального і духовного життя людства;

в) правильні відповіді а) і б);
г) немає правильної відповіді.

4. *Наукове дослідження – це:*

а) спостереження за досліджуваним об'єктом;
б) особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт;

в) форма проведення науки;
г) складний процес, який поділяється на складові.

5. *Виділяють такі види пізнавальних завдань наукового дослідження:*

а) теоретичні й логічні;
б) емпіричні та теоретичні;
в) емпіричні й логічні;
г) емпіричні, теоретичні й логічні.

6. *Наука – це:*

а) сфера людської діяльності, що спрямована на вивчення об'єктивних законів про природу із метою їх практичного застосування;

б) сфера дослідницької діяльності, що спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство і процеси мислення;

в) сфера людської діяльності, що спрямована на вивчення об'єктивних законів суспільства із метою їх практичного застосування;

г) сфера дослідницької діяльності, що спрямована на вивчення об'єктивних законів про мислення із метою їх практичного застосування.

7. Суттєвими пізнавальними елементами науки є:

а) наукові ідеї; гіпотези;

б) факти; засоби матеріалізації наукових ідей (книги, карти, графіки, креслення, таблиці);

в) методика і відповідні матеріальні засоби спостереження у процесі проведення експерименту; методи фіксації результатів дослідження;

г) всі відповіді правильні.

8. Наукова діяльність – це:

а) інтелектуальна творча діяльність, яка спрямована на одержання і використання нових знань через соціальні інститути;

б) пов'язані між собою форми руху матерії та особливості їх відображення у свідомості людей;

в) знання, їх генезис, способи отримання і практичного застосування;

г) немає правильної відповіді.

9. Який розділ наукознавства займається вивченням економічних особливостей розвитку і використання науки, розглядом критеріїв економічної ефективності наукових досліджень:

а) загальна теорія науки;

б) історія науки;

в) економіка науки;

г) методологія науки.

10. Наукове дослідження має етапи:

а) організаційний, дослідний, узагальнення;

б) апробація, реалізація результатів дослідження;

в) правильна відповідь а) і б);

г) виникнення ідеї, доведення правильності гіпотези і суджень.

Тема 2. МЕТОДОЛОГІЯ, МЕТОД, ПРИЙОМ У НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ. ТИПОЛОГІЯ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – з'ясувати зміст понять «метод», «методологія», «методика дослідження», вивчити класифікацію методів наукових досліджень.

Питання для обговорення:

1. Логіка, поняття методології та методики наукового дослідження.
2. Поняття системного, комплексного та цілісного підходу в науковому дослідженні.
3. Загальнонаукові, конкретні та спеціальні методи дослідження.
4. Рівні наукового пізнання.

Після вивчення теми 2 студент повинен знати:

- сутність понять «метод», «методологія», «методика дослідження»;
- сутність системного, комплексного та цілісного підходу в науковому дослідженні;
- підходи до класифікації методів дослідження;
- характерні риси рівнів наукового пізнання;
- методи емпіричного дослідження;
- методи теоретичного дослідження;
- методи на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження.

Після вивчення теми 2 студент повинен вміти:

- визначати метод та методику дослідження;
- формулювати логіку наукового пізнання;
- розкривати значення і особливості системного, комплексного та цілісного підходу в науковому дослідженні;
- визначати методи дослідження;

- аналізувати підходи до класифікації методів дослідження;
- виділяти та обґрунтовувати рівні наукового пізнання.

Ключові категорії: метод; науковий метод; методологія; методика дослідження; логіка; системний підхід; комплексний підхід; класифікація методів наукового пізнання; наукове пізнання; емпіричний рівень пізнання; теоретичний рівень пізнання.

Запитання для самоперевірки

1. Що таке науковий метод?
2. Дайте визначення поняттю «методологія науки».
3. Охарактеризуйте системний підхід у науковому пізнанні.
4. Розкрийте сутність методики дослідження.
5. Які рівні пізнання виділяють у методології наукових досліджень?
6. Як класифікуються методи наукового пізнання?
7. Які методи наукового пізнання належать до загальнонаукових?
8. Які методи наукового пізнання включають до методів емпіричного дослідження?
9. Які виділяють методи теоретичного дослідження?
10. Які існують рівні наукового пізнання?
11. Назвіть характерні риси емпіричного рівня пізнання.
12. Назвіть характерні риси теоретичного рівня пізнання.

Тематика рефератів:

1. Типологія методів наукового дослідження.
2. Фундаментальна або філософська методологія дослідження.
3. Загально-наукова методологія дослідження.
4. Конкретно-наукова методологія дослідження.

ТЕСТИ

1. Під методологією науки переважно розуміється:

а) вчення про науковий метод пізнання або система наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір засобів, прийомів і методів пізнання;

б) вчення про правила мислення при проведенні наукових досліджень;

в) сукупність прийомів і засобів пізнання навколишнього світу;

г) методика пізнання і дій людини.

2. Під методологічною основою наукового дослідження треба розуміти:

а) пояснення основних наукових явищ;

б) виявлення закономірностей наукових явищ;

в) основні, вихідні положення, на яких базується наукове дослідження;

г) немає правильної відповіді.

3. Методика дослідження – це:

а) певна послідовність вирішення конкретного практичного завдання;

б) сукупність прийомів і способів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним (емпіричним) матеріалом;

в) порядок застосування відповідних методів дослідження;

г) сукупність методів наукового дослідження.

4. Методи наукового пізнання поділяються на:

а) загальнонаукові, конкретно-наукові, спеціальні;

б) загальнонаукові, конкретно-наукові;

в) загальнонаукові, спеціальні;

г) загальнонаукові, специфічні, спеціальні.

5. До методів теоретичних досліджень відносять:

а) ідеалізація, формалізація, спостереження;

б) ідеалізація, формалізація, порівняння;

в) експеримент, ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод;

г) ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод.

6. До методів емпіричних досліджень відносять:

а) спостереження, формалізація, вимірювання, експеримент;

б) спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент;

в) ідеалізація, порівняння, вимірювання;

г) ідеалізація, формалізація, спостереження, порівняння.

7. До методів теоретичних та емпіричних досліджень відносять:

а) абстрагування, узагальнення, аналіз, синтез;

б) індукція, дедукція, аналогія, моделювання, математично-статистичні методи;

в) правильні відповіді а) і б);

г) ідеалізація, формалізація, порівняння, спостереження.

8. Не є характерною рисою емпіричного рівня пізнання:

а) метою пізнання є з'ясування сутності явища;

б) об'єкт пізнання вивчається зі сторони зовнішніх зв'язків;

в) логічною формою відображення знання є просте судження;

г) сфера застосування отриманого знання вузька, вона обмежена кількістю вивчених явищ.

9. У методології наукових досліджень виділяють такі рівні пізнання:

а) теоретичний та емпіричний;

б) теоретичний та практичний;

в) логічний та практичний;

г) системний та логічний.

Тема 3. МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – з'ясувати завдання та сутність методів емпіричного дослідження, ознайомитися з методами в економічних дослідженнях.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика емпіричних методів.
2. Спостереження, порівняння і вимірювання.

3. Емпіричні та спеціальні методи в економічних дослідженнях.
4. Опитування як метод.
5. Формалізація та аксіоматизація як методи наукового дослідження.
6. Методичні прийоми дослідження.

Після вивчення теми 3 студент повинен знати:

- завдання, стадії (етапи) емпіричного рівня дослідження;
- сутність спостереження, порівняння та вимірювання в науковому дослідженні;
- методи дослідження при пізнанні економічних явищ і процесів;
- характерні риси та фази опитування, вимоги до анкети;
- сутність формалізації та аксіоматизації;
- класифікацію методичних прийомів дослідження.

Після вивчення теми 3 студент повинен вміти:

- визначати завдання та стадії емпіричного рівня дослідження;
- розкривати особливості спостереження, порівняння та вимірювання в науковому дослідженні;
- визначати методи дослідження при пізнанні економічних явищ і процесів;
- визначати основні стадії анкетування, формувати анкету;
- аналізувати підходи до класифікації методичних прийомів дослідження;
- давати характеристику методичним прийомам дослідження.

Ключові категорії: формалізація; аксіоматичний метод; спостереження; експеримент; опис; порівняння; аналог; прототип; вимірювання; економічні явища; економічний процес; опитування; анкетування; анкета; органолептичні методи; інвентаризація; експертиза; розрахунково-аналітичні методи; документалістика.

Запитання для самоперевірки

1. Які пізнавальні завдання вирішуються на емпіричному рівні дослідження?
2. З яких стадій (етапів) складається емпіричний рівень дослідження?
3. Назвіть приклади методів емпіричного дослідження.
4. Розкрийте сутність спостереження.
5. Що таке порівняння?
6. Що розуміють під вимірюванням?
7. Коли проводять експеримент?
8. Назвіть переваги експериментального вивчення об'єкта в порівнянні зі спостереженням.
9. Зазначте основну мету експерименту.
10. Перелічте основні принципи діалектики.
11. Назвіть специфічні методи дослідження економічних явищ і процесів.
12. Розкрийте сутність опитування.
13. Які основні фази передбачає опитування?
14. Що таке анкетування?
15. Охарактеризуйте формалізацію як метод дослідження.
16. Дайте визначення аксіоматичному методу дослідження.
17. Як поділяються методичні прийоми дослідження? Дайте їм характеристику.

Тематика рефератів:

1. Методи емпіричного дослідження та їх характеристика.
2. Підходи та критерії вибору методів в економічних дослідженнях.

ТЕСТИ

1. Характерні ознаки емпіричного пізнання:

- а) збирання необхідного фактичного матеріалу про досліджуваний об'єкт;
- б) отримання даних про різноманітні властивості об'єкта, тенденції його руху та розвитку;
- в) класифікація наукових фактів і даних;

г) збирання фактів, їх первинний опис, узагальнення і систематизація.

2. Спостереження – це:

а) фіксація певними засобами суттєвих ознак об'єкта дослідження або результатів спостереження, вимірювання, порівняння, експерименту;

б) спосіб пізнання об'єктивного світу на основі безпосереднього сприйняття предметів і явищ за допомогою чуттєвості;

в) процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, властивого двом або кільком об'єктам;

г) система фіксації та реєстрації кількісних характеристик досліджуваного об'єкта.

3. Експеримент – це:

а) система операцій, впливу або спостережень, спрямованих на одержання інформації про об'єкт при дослідницьких випробуваннях, які можуть проводитись в природних і штучних умовах при зміні характеру проходження процесу;

б) перевірка теоретичних положень (підтвердження робочої гіпотези) наукового дослідження;

в) більш широке і глибоке вивчення теми наукового дослідження;

г) дослідження всіх властивостей об'єкта.

4. Наукові факти – це:

а) явища та процеси, які відбуваються в реальній дійсності;

б) події, явища та процеси, які відбувалися в реальній дійсності;

в) відображені у свідомості дослідника факти дійсності, що перевірені, усвідомлені та зафіксовані мовою науки як емпіричні судження;

г) події, явища та процеси, які відбувалися або відбуваються в реальній дійсності.

5. Опитування – це:

а) метод збору соціальної інформації про досліджуваний об'єкт під час безпосереднього (інтерв'ю) чи опосередкованого

(анкетування) соціально-психологічного спілкування соціолога і респондента шляхом реєстрації відповідей респондентів на сформульовані запитання;

б) метод збору первинної соціальної та економічної інформації;

в) одержання від респондентів інформації;

г) складання соціологічного питальника (анкети).

б. Спостереження належить до методів:

а) емпіричного дослідження;

б) теоретичного дослідження;

в) емпіричного та теоретичного дослідження;

г) немає правильної відповіді.

7. Формалізація – це:

а) метод дослідження об'єктів, подання їх елементів у вигляді спеціальної символіки;

б) спосіб побудови наукової теорії, за яким деякі аксіоми (постулати) приймають без доказів і потім використовують для отримання подальших знань за певним логічним правилом;

в) метод наукового пізнання, суть якого полягає у виділенні кількох ознак або властивостей досліджуваного об'єкта при означеному розумовому відключенні інших властивостей, зв'язків і відношень предмета;

г) метод, за яким одержують нові знання про об'єкти чи явища на основі того, що вони є подібні до інших.

8. До органолептичних методичних прийомів належить:

а) спостереження, технологічні та хіміко-технологічні дослідження, експертизи;

б) інвентаризація, контрольні заміри, вибіркові та суцільні спостереження, технологічні та хіміко-технологічні дослідження, експертизи;

в) інвентаризація, контрольні заміри, експертизи;

г) контрольні заміри, вибіркові та суцільні спостереження, експертизи.

9. Гіпотетичний метод – це:

а) метод, при якому за конкретними фактами і явищами встановлюють загальні принципи і закони; це перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу роблять висновок стосовно класу в цілому;

б) пізнання передбачає розробку наукової гіпотези, наукового передбачення, які мають елементи новизни й оригінальності, на базі всіх основних методів;

в) метод дослідження, який полягає в тому, що конкретні положення виводять із загальних;

г) немає правильної відповіді.

10. Кожне опитування складається з фаз:

а) адаптації;

б) збір основної інформації, необхідної для вирішення сформульованих завдань;

в) завершення опитування;

г) всі відповіді вірні.

11. Методичні прийоми, які застосовуються у різних економічних науках, можна об'єднати у такі групи:

а) органолептичні, розрахунково-аналітичні, документалістики;

б) органолептичні, документалістики;

в) органолептичні, розрахунково-аналітичні;

г) спостереження, технологічні та хіміко-технологічні дослідження, експертизи.

Тема 4. ТЕОРЕТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – з'ясувати завдання та сутність методів теоретичного дослідження, сферу їх застосування.

Питання для обговорення:

1. Загально-наукові методи дослідження, їх поділ.

2. Аналіз та синтез, їх види.

3. Дедукція та індукція. Поняття загального та часткового.

4. Аналогія та моделювання, абстрагування та конкретизація, гіпотеза та припущення.

Після вивчення теми 4 студент повинен знати:

– підходи до поділу загально-наукових методів дослідження;

- сутність та види аналізу і синтезу;
- сутність та види індукції та дедукції;
- сферу застосування та сутність методу аналогії;
- сутність моделювання, абстрагування, конкретизації;
- значення та сутність ідеалізації;
- стадії розвитку гіпотези.

Після вивчення теми 4 студент повинен вміти:

- визначати особливості аналізу та синтезу;
- використовувати індукцію та дедукцію в науковому дослідженні;
- формулювати висновки по аналогії при пізнанні економічних явищ і процесів;
- визначати особливості моделювання;
- використовувати узагальнення та абстрагування в економічних дослідженнях;
- характеризувати переваги гіпотези.

Ключові категорії: аналіз; синтез; індукція; дедукція; повна індукція; неповна індукція; аналогія; моделювання; модель; абстрагування; узагальнення; конкретизація; системний аналіз; ідеалізація; гіпотеза.

Запитання для самоперевірки

1. Як поділяються загальнонаукові методи наукових досліджень?
2. Наведіть приклади традиційних загально-наукових методів дослідження.
3. Які методи наукових досліджень відносяться до сучасних (модерних) загально-наукових методів?
4. Дайте визначення поняттю «аналіз».
5. Розкрийте сутність синтезу.
6. Які є види аналізу і синтезу?
7. Охарактеризуйте індукцію.
8. Що таке дедукція?
9. Визначте сутність аналогії.
10. Що розуміють під моделюванням?
11. Дайте визначення поняттю «абстрагування».

12. Охарактеризуйте конкретизацію.
13. Розкрийте сутність поняття «системний аналіз».
14. Яка мета ідеалізації?
15. Що собою представляє гіпотеза та припущення?

Тематика рефератів:

1. Теоретичні методи дослідження та їх характеристика.
2. Підходи та критерії вибору теоретичних методів в економічних дослідженнях.

ТЕСТИ

1. Метод логічного висновку від загального до окремого, тобто спочатку досліджують стан об'єкту в цілому, а потім його складових елементів – це:

- а) повна індукція;
- б) дедукція;
- в) неповна дедукція;
- г) індукція.

2. Метод дослідження, при якому загальний висновок про ознаки множини елементів виводиться на основі вивчення цих ознак у частини елементів однієї множини – це:

- а) повна індукція;
- б) неповна індукція;
- в) дедукція;
- г) індукція.

3. Ідеалізація належить до методів:

- а) емпіричного дослідження;
- б) теоретичного дослідження;
- в) емпіричного та теоретичного дослідження;
- г) немає правильної відповіді.

4. До методів теоретичних досліджень відносять:

- а) ідеалізація, формалізація, спостереження;
- б) ідеалізація, формалізація, порівняння;
- в) експеримент, ідеалізація, формалізація, аксіоматичний

метод;

- г) ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод.

5. Аналіз і синтез належать до методів:

- а) емпіричного дослідження;

- б) теоретичного дослідження;
- в) емпіричного та теоретичного дослідження;
- г) немає правильної відповіді.

6. Умозаключення, в якому загальний висновок про клас предметів робиться на основі вивчення всіх предметів цього класу – це:

- а) неповна індукція;
- б) повна індукція;
- в) дедукція;
- г) аналогія.

7. Умозаключення, в якому загальний висновок про ознаки всього класу предметів робиться в результаті дослідження лише частини предметів даного класу – це:

- а) неповна індукція;
- б) дедукція;
- в) повна індукція;
- г) аналогія.

8. Приклад: виріб № 1 – бракований, виріб № 2 – бракований, виріб № 3 – бракований, виріб № 4 – бракований, виріб № 5 – бракований. Достовірне твердження – вся партія (5 виробів) бракована. Це приклад:

- а) неповної індукції;
- б) аналогії;
- в) дедукції;
- г) повної індукції.

9. Узагальнення – це:

- а) прийом мислення, в результаті якого виявляються загальні властивості і ознаки предметів;
- б) метод, який ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів природи;
- в) вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему;
- г) немає правильної відповіді.

10. Системний аналіз – це:

- а) конструювання подумки об'єктів, які не існують у дійсності або практично не здійсненні;
- б) вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему;

в) дослідження виникнення, формування і розвитку процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей;

г) метод дослідження предметів у всій їх різнобічності.

Тема 5. МАТЕМАТИЧНІ ТА СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ОБРОБКИ НАУКОВИХ ДАНИХ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – з'ясувати призначення та сутність математичних та статистичних методів обробки наукових даних, сферу їх застосування.

Питання для обговорення:

1. Дослідження операцій.
2. Математичні моделі.
3. Економіко-математичне моделювання як необхідна та достатня умова для прогнозування економічного розвитку підприємства.
4. Методи статистичної обробки даних.

Після вивчення теми 5 студент повинен знати:

- сутність дослідження операцій та сферу його застосування;
- етапи математичного моделювання;
- сутність економетрики;
- підходи до класифікації економіко-математичних моделей;
- принципи та стадії прогнозування;
- методи статистичної обробки даних.

Після вивчення теми 5 студент повинен вміти:

- застосовувати дослідження операцій для оптимізації управління в умовах ринкової економіки;
- виділяти етапи математичного моделювання;
- класифікувати економіко-математичні моделі;

- виділяти стадії та етапи прогнозування;
- використовувати методи статистичної обробки даних.

Ключові категорії: дослідження операцій; математичне моделювання; економетрика; модель; прогнозування; прогноз; ретроспекція; діагностика; перспекція; економіко-статистичний аналіз; середні величини; динамічний ряд; графічний метод.

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність дослідження операцій.
2. Що таке математичне моделювання?
3. Які виділяють етапи процесу математичного моделювання?
4. Як класифікуються економіко-математичні моделі?
5. Дайте визначення поняттям «прогнозування» і «прогноз».
6. Які стадії виділяють у загальному циклі прогнозування?
7. Які розрізняють види прогнозів?
8. Що собою являє економіко-статистичний аналіз?
9. Охарактеризуйте методи статистичної обробки даних.

Тематика рефератів:

1. Дослідження операцій як напрям оптимізації управління в умовах ринкової економіки.
2. Економіко-математичне моделювання у прогнозуванні економічного розвитку підприємств.
3. Систематизація векторів прогнозування в економіці.
4. Макроекономічне моделювання в США,
5. Вітчизняні моделі прогнозування економічного розвитку країни.

ТЕСТИ

1. У загальному циклі прогнозування виділяються такі основні стадії:

- а) ретроспекція;
- б) діагностика;
- в) перспекція (прогноз);

г) всі відповіді вірні.

2. *За способами відображення фактора часу економіко-математичні моделі поділяються на:*

а) статистичні та динамічні;

б) детерміновані та моделі, що враховують випадковість і невизначеність;

в) функціональні і структурні;

г) дескриптивні або нормативні.

3. *Якщо у економіко-математичних моделях усі залежності відносяться до одного моменту або періоду часу – це:*

а) динамічні моделі;

б) короткострокові моделі;

в) статичні моделі;

г) довгострокові моделі.

4. *Якщо тривалість розглянутого періоду в економіко-математичних моделях становить 3 роки – це:*

а) моделі короткострокового прогнозування і планування;

б) моделі середньострокового прогнозування і планування;

в) моделі довгострокового прогнозування і планування;

г) немає правильної відповіді.

4. *Головними принципами прогнозування є:*

а) проблемно-цільовий підхід, системність;

б) безперервність, варіантність;

в) можливість верифікації;

г) всі правильні відповіді.

5. *Якщо період прогнозування становить 10 років – це:*

а) середньостроковий прогноз;

б) поточний прогноз;

в) короткостроковий прогноз;

г) довгостроковий прогноз.

б. *Статистичний показник – це:*

а) узагальнююча характеристика явища або процесу, яка характеризує всю сукупність одиниць обстеження і використовується для аналізу сукупності в цілому;

б) міра, що поєднує якісне і кількісне відображення певної властивості соціально-економічного явища чи процесу;

в) визначення кількісної сторони явища чи процесу у поєднанні з якісною стороною;

г) кількісна сторона явища чи процесу.

7. Здійснюється ретроспективний аналіз розвитку, уточнюються завдання прогнозування, перелік прогнозованих параметрів і характеристик, визначаються джерела інформації на стадії:

а) діагностики;

б) ретроспекції;

в) перспекції;

г) прогнозування.

8. Здійснюється процес одержання прогнозних результатів і їх верифікації на стадії:

а) діагностики;

б) ретроспекції;

в) перспекції;

г) немає правильної відповіді.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II «Структура наукового дослідження, методика підготовки та оформлення результатів наукового дослідження»

Тема 6. СТРУКТУРА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – з'ясувати зміст початкових етапів наукового дослідження та сутність інформаційного забезпечення науково-дослідницької діяльності.

Питання для обговорення:

1. Поняття актуальності дослідження та визначення ступеня його наукової розробки.

2. Визначення об'єкта, предмета, теми дослідження.

3. Визначення головних напрямів дослідження та організація роботи з інформацією для проведення дослідження.

4. Формулювання загальної і проміжної цілей дослідження.

5. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.

6. Результати наукового дослідження.

Після вивчення теми 6 студент повинен знати:

- етапи наукового дослідження;
- фактори, які впливають на вибір об'єкта та предмета дослідження;
- попередні етапи формулювання наукової проблеми;
- основні принципи раціональної організації наукової діяльності;
- основні якості, що відповідають статусу науковця;
- підходи до формулювання загальної та проміжної цілей дослідження;
- сутність інформаційного забезпечення науково-дослідницької діяльності;
- види наукових результатів.

Після вивчення теми 6 студент повинен вміти:

- формулювати тему дослідження, обґрунтовувати наукову проблему;
- визначати об'єкт та предмет дослідження;
- визначати головні напрями дослідження;
- формулювати загальну та проміжну цілі дослідження;
- збирати та аналізувати наукову інформацію;
- виділяти та формулювати результати наукового дослідження.

Ключові категорії: наукове дослідження; наукова проблема; наукове завдання; об'єкт дослідження; предмет дослідження; фактор; наукове мислення; плановість; самоорганізація; науковець; дерево цілей; інформаційне забезпечення науково-дослідницької діяльності; бібліографічна інформація; сигнальна бібліографічна інформація; реферативна бібліографічна інформація; обзорна бібліографічна інформація; реферативні журнали; реферат; довідкова література; патентна інформація; науковий результат; новизна наукового результату; достовірність наукового результату; корисність наукового результату.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть етапи процесу наукового дослідження.
2. Охарактеризуйте початковий етап будь-якого дослідження.
3. Розкрийте зміст понять «об'єкт» і «предмет» дослідження.
4. Як класифікуються об'єкти дослідження?
5. Які фактори впливають на об'єкт дослідження?
6. Визначте головні напрями дослідження.
7. Що означає поставити наукову проблему?
8. Що входить в попередню роботу з метою формулювання наукової проблеми?
9. Які існують основні принципи раціональної організації наукової діяльності?
10. Розкрийте сутність наукового мислення.
11. Що передбачає самоорганізація праці дослідника?
12. Якими особистісними якостями має володіти дослідник для ефективної наукової творчості?
13. В чому полягає значення методу побудови «дерева цілей»?
14. Що таке інформаційне забезпечення науково-дослідницької діяльності?
15. Назвіть складові, які входять до системи інформаційного забезпечення наукових досліджень.
16. Що собою представляє бібліографічна інформація?
17. Які Ви знаєте джерела науково-технічної інформації?
18. Що таке науковий результат і які форми його є?
19. В чому полягає новизна наукового результату?
20. Як класифікуються наукові результати?

Тематика рефератів:

1. Організація творчої діяльності науковця.
2. Психологія наукової творчості.
3. Робочий день науковця.

ТЕСТИ

1. Джерелами науково-технічної інформації не є:
а) аналітичні огляди;

- б) неопубліковані тексти;
- в) енциклопедії, енциклопедичні словники;
- г) дисертації, звіти про науково-дослідні роботи.

2. *Формами наукового результату є:*

- а) концепція, теорія, закон;
- б) закономірність, класифікація;
- в) метод, принцип;
- г) всі відповіді правильні.

3. *Концепція належить до наукових результатів:*

- а) теоретико-методологічних;
- б) теоретичних;
- в) інструментальних;
- г) прикладних.

4. *Науковий результат – це:*

а) продукт наукової діяльності, одержаний на основі застосування деякого науково-методичного апарату і який задовольняє вимогам новизни, достовірності і корисності;

- б) концепція;
- в) закон;
- г) класифікація.

5. *Нова технологія належить до наукових результатів:*

- а) теоретико-методологічних;
- б) теоретичних;
- в) інструментальних;
- г) прикладних.

6. *Джерелами науково-технічної інформації не є:*

- а) аналітичні огляди;
- б) неопубліковані тексти;
- в) енциклопедії, енциклопедичні словники;
- г) дисертації, звіти про науково-дослідні роботи.

7. *Наукове завдання – це:*

а) протиріччя, яке характеризується достатністю наукового знання для свого вирішення;

б) протиріччя, для вирішення якого необхідно вийти за межі старого, вже досягнутого знання;

в) ситуація, яка виникла на практиці і характеризується протиріччям між двома станами: існуючим і бажаним;

г) прикладна проблема, яка характеризується недостатністю наукового знання для свого вирішення.

8. *Наукова проблема – це:*

а) ситуація, яка виникла на практиці і характеризується протиріччям між двома станами: існуючим і бажаним;

б) прикладна проблема, яка характеризується достатністю наукового знання для свого вирішення;

в) протиріччя, для вирішення якого необхідно вийти за межі старого, вже досягнутого знання;

г) протиріччя, яке характеризується достатністю наукового знання для свого вирішення.

9. *Виділяють корисність наукового результату:*

а) технічну і практичну корисність;

б) наукову і теоретичну корисність;

в) наукову і практичну корисність;

г) практичну корисність.

10. *До наукових положень відносять:*

а) теорію, концепцію;

б) метод, методикау;

в) методологію, принцип;

г) всі відповіді правильні.

Тема 7. РОЗРОБКА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ І АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ (ГІПОТЕЗИ, МЕТОДИ, ЕТАПИ, ОБ'ЄКТИ, ЗАСОБИ). ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО І ПРАКТИЧНОГО СТАНУ ПРОБЛЕМИ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – з'ясувати зміст наступних етапів наукового дослідження та планування наукової роботи.

Питання для обговорення:

1. Вибір методології, опорних теоретичних положень дослідження.

2. Визначення ходу та передбачуваних результатів дослідження.

3. Побудова гіпотези дослідження, вибір методів дослідження.

4. Складання плану наукової роботи.

Після вивчення теми 7 студент повинен знати:

- методи наукового дослідження;
- види та алгоритм формування гіпотез;
- як формувати план наукової роботи.

Після вивчення теми 7 студент повинен вміти:

- обирати доречні методи дослідження;
- збирати, систематизувати й узагальнювати факти;
- будувати гіпотезу дослідження;
- класифікувати гіпотези;
- складати план наукової роботи.

Ключові категорії: методологія; методи дослідження; факти дійсності; наукові факти; гіпотеза; сходження від абстрактного до конкретного; історичний метод; логічний метод; описова гіпотеза; пояснювальна гіпотеза; загальна гіпотеза; часткова гіпотеза; робоча гіпотеза; одинична гіпотеза; план наукової роботи; попередній робочий план; робочий план; остаточний план.

Запитання для самоперевірки

1. Як обирати методологію дослідження?
2. Які є методи дослідження?
3. З чого розпочинається будь-яке наукове дослідження?
4. З яких стадій (етапів) складається емпіричний рівень дослідження?
5. Які пізнавальні завдання вирішуються на емпіричному рівні дослідження?
6. В чому виражаються результати теоретичного дослідження?
7. Дайте визначення поняттю гіпотеза.

8. Які методи дослідження використовуються при побудові гіпотези?

9. Як класифікуються гіпотези?

10. Розкрийте алгоритм формування гіпотези в економічному дослідженні.

11. Що собою являє план наукової роботи?

12. Які розрізняють види планів наукової роботи? Чим вони відрізняються?

Тематика рефератів:

1. Робоче місце науковця.

2. Особистий архів (бібліотека) науковця.

3. Основні напрями сучасних досліджень в обліку, аудиті, аналізі та оподаткуванні.

ТЕСТИ

1. Який план наукового дослідження лише в загальному дає характеристику об'єкта і предмета дослідження:

- а) робочий;
- б) попередній;
- в) остаточний;
- г) кінцевий.

2. Виокремлюють рівні методів і прийомів наукового дослідження:

- а) два;
- б) три;
- в) чотири;
- г) п'ять.

3. Рівнями методів і прийомів наукового дослідження є:

- а) методи емпіричного дослідження;
- б) методи теоретичного дослідження;
- в) загально-логічні методи наукового дослідження;
- г) всі відповіді правильні.

4. Наукові факти – це:

а) явища та процеси, які відбуваються в реальній дійсності;

б) події, явища та процеси, які відбувалися в реальній дійсності;

в) відображені у свідомості дослідника факти дійсності, що перевірені, усвідомлені та зафіксовані мовою науки як емпіричні судження;

г) події, явища та процеси, які відбувалися або відбуваються в реальній дійсності.

5. Факти дійсності – це:

а) відображені у свідомості дослідника факти дійсності, що перевірені;

б) події, явища та процеси, які ніколи не відбувалися;

в) відображені у свідомості дослідника наукові факти;

г) події, явища та процеси, які відбувалися або відбуваються в реальній дійсності; вони є різними сторонами, властивостями, відношеннями досліджуваних об'єктів.

6. Є такі рівні дослідження:

а) теоретичний;

б) теоретичний та емпіричний;

в) емпіричний і науковий;

г) емпіричний та отримання фактів.

7. Історичний метод дає змогу:

а) дослідити виникнення, формування, розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей і суперечностей;

б) відтворити історичний розвиток об'єкта як результату певного процесу, в ході якого сформувалися необхідні умови його подальшого існування;

в) досліджувати великі і складні об'єкти (системи).

8. Системний метод полягає у:

а) дослідити виникнення, формування, розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків;

б) комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), вивченні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин;

в) відтворенні історичного розвитку об'єкта як результату певного процесу, в ході якого сформувалися необхідні умови його подальшого існування і розвитку як стійкого системного утворення;

г) немає правильної відповіді.

9. *Робоча гіпотеза – це:*

а) припущення, що висувається на перших порах дослідження, яке служить умовним припущенням, що дозволяє згрупувати результати спостережень і дати їм початкові пояснення;

б) науково обгрунтоване припущення про закономірності природних і суспільних явищ;

в) припущення, що стосується характеристики єдиного предмета чи явища;

г) обгрунтоване припущення про походження і властивості частини об'єктів, виділених з класу аналізованих об'єктів.

Тема 8. РОЗРОБКА ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ, ГОЛОВНИХ ІДЕЙ, КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ, ЩО ПОКЛАДЕНІ В ОСНОВУ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – ознайомитися з порядком перевірки моделі та головних ідей наукового дослідження.

Питання для обговорення:

1. Поняття про модель і моделювання. Класифікація моделей.
2. Методи моделювання систем.
3. Організація і проведення експерименту.
4. Обробка результатів спостереження.
5. Вимоги до побудови моделі.

Після вивчення теми 8 студент повинен знати:

- причини застосування моделювання;
- класифікацію моделей;
- методи моделювання систем;
- особливості та види експериментів;
- методи обробки результатів спостереження;

– вимоги до побудови моделі.

Після вивчення теми 8 студент повинен вміти:

- використовувати модель в сфері управління системою;
- класифікувати моделі;
- описувати початкову модель системи;
- виявляти елементи системи на етапі мікромоделювання;
- вивчати загальну поведінку системи як єдиного цілого при макромоделюванні;
- класифікувати експерименти;
- визначати методологію експерименту.

Ключові категорії: модель; моделювання; аксіоматичне моделювання; оптимізаційне моделювання; абстрактне моделювання; математичне моделювання; експеримент; натурний експеримент; модельний експеримент; методологія експерименту.

Запитання для самоперевірки

1. Що таке модель?
2. Коли виникає необхідність заміни об'єкта дослідження моделлю?
3. Які функції виконує модель?
4. Як класифікуються моделі?
5. Які методи моделювання використовуються у процесі дослідження реальних систем і побудови їх моделей?
6. Розкрийте сутність і особливості експерименту.
7. Як поділяються експерименти?
8. Що включає план-програма проведення експерименту?
9. Розкрийте послідовність проведення експерименту.
10. Які виділяють методи обробки інформації щодо проведеного експерименту?
11. Які існують вимоги до побудови моделі?
12. Яка модель називається адекватною меті дослідження?

Тематика рефератів:

1. Моделювання у вивченні економічних систем.

2. Експеримент як метод наукового дослідження.

ТЕСТИ

1. *Заміна об'єкта дослідження моделлю відбувається внаслідок наступних причин:*

- а) через недоступність об'єкта (в просторі, в часі, за етичними міркуваннями і т.д.);
- б) через неможливість управляти об'єктом;
- в) через складність об'єкта;
- г) всі відповіді вірні.

2. *Експерименти поділяють на:*

- а) натурні та модельні;
- б) активні й пасивні;
- в) правильні відповіді а) і б);
- г) немає правильної відповіді.

3. *Модель – це:*

- а) характеристика об'єкта дослідження;
- б) певний умовний образ об'єкта дослідження, котрий замінює останній і перебуває з ним у такій відповідності, яка дозволяє отримати нове знання;
- в) впорядкування та формалізування початкових уявлень про об'єкт дослідження;
- г) імітація різноманітних практичних ситуацій.

4. *Процес побудови моделі складається з таких основних етапів:*

- а) постановка завдання моделювання; вибір виду моделі;
- б) перевірка моделі на достовірність; застосування моделі;
- в) оновлення моделі;
- г) всі відповіді правильні.

5. *Моделювання з точки зору наукового дослідження – це:*

- а) метод опосередкованого пізнання за допомогою штучних або природних систем, які зберігають певні особливості об'єкта і таким чином, заміщуючи його, дають змогу отримати нове знання про оригінал;
- б) важливий компонент дослідження та проектування нових систем;
- в) відображення об'єкта-оригінала;

г) процес дослідження реальних систем.

6. *Головними рівнями дослідження та моделювання систем є:*

- а) мікрорівень;
- б) макрорівень;
- в) мікро- та макрорівень;
- г) зовнішній рівень.

7. *Експеримент – це:*

а) метод теоретичного дослідження;

б) проведення спостереження за планом, який відповідає поставленим завданням;

в) цілеспрямованість, завдяки якій дослідник зосереджує увагу на тому, що його цікавить;

г) метод емпіричного дослідження, що базується на активному і цілеспрямованому впливі на об'єкт пізнання шляхом створення контрольованих і керованих штучних умов або використання природних умов, необхідних для виявлення відповідних властивостей і зв'язків.

8. *Структура експерименту включає такі елементи:*

а) цілеспрямовану дослідницьку діяльність людини;

б) зразок для експерименту, комплекс взаємодіючих дослідницьких пристроїв і наукових приладів;

в) правильна відповідь а) і б);

г) немає правильної відповіді.

9. *Спостереження – це:*

а) систематичне, цілеспрямоване, активне вивчення об'єкта дослідження, котрий перебуває в природному стані або в умовах наукового експерименту з метою отримання первинних даних як сукупності емпіричних тверджень;

б) фіксація за допомогою мовних засобів (схеми, графіки, таблиці, рисунки тощо) емпіричної інформації про об'єкт дослідження;

в) зручно подавати результати вимірювань у вигляді графіків, вміщуючи максимум інформації;

г) отримання великого обсягу інформації за допомогою вимірювальних приладів або пристроїв.

Тема 9. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 1

Мета заняття – ознайомитися з порядком підготовки, оформлення та впровадження результатів наукового дослідження.

Питання для обговорення:

1. Літературна форма представлення результатів наукового дослідження.
2. Науково-дослідна робота студентів у закладах вищої освіти.
3. Апробація та оприлюднення результатів наукового дослідження.
4. Впровадження результатів наукових досліджень.
5. Ефективність наукових досліджень.
6. Структура і правила оформлення звіту про виконану науково-дослідну роботу.
7. Методика підготовки та оформлення публікацій.

Після вивчення теми 9 студент повинен знати:

- літературні форми представлення результатів наукового дослідження, їх особливості;
- види навчально-дослідної роботи студентів;
- про роботу студентського наукового товариства на факультеті;
- про Всеукраїнські конкурси дипломних робіт, Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт;
- про роботу студентського наукового гуртка на кафедрі;
- форми апробації наукових досліджень;
- основні результати наукових досліджень;
- стадії впровадження результатів наукових досліджень у практику;
- види ефектів та критерії ефективності наукових досліджень;

- структуру і правила оформлення звіту про виконану науково-дослідну роботу;
- методику підготовки та оформлення публікацій.

Після вивчення теми 9 студент повинен вміти:

- визначати літературні форми представлення результатів наукового дослідження;
- готувати реферати, виконувати індивідуальне навчально-дослідне завдання;
- готувати наукову роботу на Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт;
- виступати на конференціях, семінарах, круглих столах;
- визначати основні результати наукових досліджень;
- розраховувати показники ефективності праці окремих науковців і науково-дослідної групи або організації;
- оформляти звіт про виконану науково-дослідну роботу;
- розраховувати обсяг наукової праці;
- працювати над рукописом;
- готувати тези, статті, презентації.

Ключові категорії: науковий звіт; наукова стаття; тези; реферат; монографія; дисертація; автореферат; наукова доповідь; підручник; навчальний посібник; рецензія; кваліфікаційна робота; анотація; брошура; курсова робота; конкурс дипломних робіт; конкурс студентських наукових робіт; колективне обговорення; наукова дискусія; конференція; форум; симпозіум; конгрес; впровадження; науковий ефект; науково-технічний ефект; економічний ефект; фінансово-економічний ефект; соціальний ефект; екологічний ефект; ефективність досліджень; середньорічний виробіток НДР; кількість впроваджених тем; економічна ефективність від впровадження НДР; загальний економічний ефект.

Запитання для самоперевірки

1. У яких літературних формах можуть бути представлені результати наукових досліджень? Коротко їх охарактеризуйте.
2. Які розрізняють види науково-дослідної діяльності студентів?

3. Що собою являє реферат?
4. Розкрийте сутність індивідуально-дослідного завдання.
5. Які основні форми апробації результатів наукових досліджень Ви знаєте?
6. Що таке впровадження результатів наукових досліджень?
7. Які виділяють основні результати наукових досліджень?
8. Які є рівні впровадження результатів наукових досліджень?
9. З яких стадій складається впровадження наукових досліджень у практику роботи підприємств?
10. Що є результатом науково-дослідної роботи студента?
11. Як потрібно розуміти ефективність досліджень?
12. Які є критерії ефективності досліджень?
13. Що таке економічна ефективність наукових досліджень?
14. Які виділяють критерії ефективності праці окремих науковців?
15. За якими критеріями оцінюють ефективність роботи науково-дослідної групи або організації?
16. Як розраховуються середньорічний виробіток науково-дослідної роботи, критерій впровадження закінчених тем і новизни?
17. Які є види економічного ефекту від впровадження науково-дослідної роботи?
18. Які є загальні рекомендації до оформлення матеріалів наукового дослідження?
19. Розкрийте структуру і зміст звіту про виконану науково-дослідну роботу.
20. Розкрийте призначення та функції наукових публікацій.
21. Які можуть використовуватися методичні прийоми викладу наукового матеріалу?
22. Назвіть етапи роботи над рукописом.
23. На які групи поділяються наукові видання?
24. Як розрахувати обсяг наукової праці?

25. Які можна виділити відмінності між дисертацією та монографією?
26. Розкрийте основні елементи наукової монографії.
27. Які існують вимоги до оформлення дисертацій?
28. Які існують вимоги до оформлення наукової статті?
29. Які існують вимоги до оформлення тез?
30. Які існують вимоги до оформлення тез доповіді?
31. Які є типові помилки при підготовці наукових публікацій?

Тематика рефератів:

1. Організація роботи в науковому колективі.
2. Наукові школи та їх роль в науці.
3. Моральна відповідальність вченого.

ТЕСТИ

1. Результати наукового дослідження не можуть бути представлені у таких літературних формах:

- а) науковий звіт з теми дослідження; наукова стаття; рецензія;
- б) казка, вірш;
- в) монографія; дисертація; автореферат, наукова доповідь;
- г) підручник і навчальний посібник; брошура; реферат; тези.

2. Основними формами апробації наукових досліджень є:

- а) публікація тез;
- б) наукова дискусія;
- в) обговорення їх на наукових семінарах, конференціях, оприлюднення та експериментальне впровадження;
- г) конгрес.

3. Головні функції публікацій:

- а) оприлюднення результатів наукової роботи;
- б) сприяння встановленню пріоритету автора при аналогічних за змістом наукових статтях; свідчення про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми;
- в) підтвердження достовірності основних результатів і висновків наукової роботи, її новизни та наукового рівня;

г) всі відповіді правильні.

4. Основними видами навчально-дослідної роботи студентів є:

- а) реферат;
- б) курсова робота (реферативна, дослідницька);
- в) кваліфікаційна робота (бакалаврська, магістерська);
- г) всі відповіді вірні.

5. Основними формами апробації наукових досліджень є:

- а) наукова дискусія, науковий семінар;
- б) конференції, конгреси;
- в) оприлюднення, експериментальне впровадження;
- г) всі відповіді вірні.

6. Критеріями ефективності наукових досліджень не є:

- а) наукова значущість виконаної роботи;
- б) обсяг наукової продукції, який вимірюється загальною або середньою кількістю публікацій, що припадають на одного наукового співробітника, виконаних і захищених дисертаційних робіт, завершених тем або зданих звітів тощо;

в) сукупність отриманих наукових, економічних і соціальних результатів;

г) економія суспільних витрат.

7. Ефект, який відображає результат перевищення доходів від впровадження результатів НДР над витратами на їх здійснення, є:

- а) соціальний;
- б) екологічний;
- в) економічний;
- г) фінансово-економічний.

8. Економічну ефективність від впровадження НДР (ДКР) визначають:

а) множенням ефекту від впровадження теми, тис. грн на витрати на виконання та впровадження теми, тис. грн;

б) діленням ефекту від впровадження теми, тис. грн на витрати на виконання та впровадження теми, тис. грн;

в) діленням витрат на виконання та впровадження теми, тис. грн на ефект від впровадження теми, тис. грн;

г) вимірюється абсолютним числом авторських свідоцтв і патентів.

9. *Вирізняють такі види економічного ефекту:*

- а) попередній, очікуваний та фактичний;
- б) прогнозний та фактичний;
- в) розрахунковий та очікуваний;
- г) очікуваний та фактичний.

10. *Зниження антропогенного впливу на навколишнє природне середовище у результаті впровадження НДР – це:*

- а) економічний ефект;
- б) соціальний ефект;
- в) екологічний ефект;
- г) фінансово-економічний ефект.

11. *Фактичний економічний ефект визначається після впровадження наукових розробок у виробництво, але не раніше ніж через:*

- а) 1 рік;
- б) 2 роки;
- в) 3 роки;
- г) 6 місяців.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Методологія і організація наукових досліджень в обліку та аудиті: Навч. посібник студентам другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 071 Облік і оподаткування / Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка; уклад. Т.Г. Маренич, О.О. Красноручський, І.О. Крюкова. Харків: Видавництво «Стильна типографія», 2020. 225 с.

2. Методологія та організація наукових досліджень: курс лекцій / Т. І. Яворська. – Мелітополь: Люкс, 2020. 190 с. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/KONSPEKT-LEKTSIJ-MOND.pdf>

3. Методологія та організація наукових досліджень (галузі знань: 05 – соціальні та поведінкові науки, 07 – управління та адміністрування) [Текст] : навч. посіб. / Л. Г. Ліпич, С. М. Бортнік, І. Г. Волинець та ін. ; за заг. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 220 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16477/1/MOND_2018_posibnyk.pdf

4. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: ШНАУ, 2020. 220 с. URL: https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf

5. Андрійчук В.Г. Основи наукових досліджень в агробізнесі. [Електронне видання]: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2018. 496 с.

6. Андрійчук В.Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. Економіка АПК. 2016. № 7. С. 87-94.

7. Єрмаков О. Ю., Погріщук Г.Б., Чорнодон В.І. Основи методології наукових економічних досліджень: Навч. посібник. Тернопіль: «Підручники і посібники», 2009. 290 с.

8. Пушкарь А.И., Потрашкова Л.В. Основы научных исследований и организация научно-исследовательской деятельности: Учеб. пособие. Х.: ИД «ИНЖЕК», 2008. 280 с.

9. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень: Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 254 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I «Методологія та методика наукового дослідження»	7
Тема 1. Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження. Види наукових досліджень	7
Тема 2. Методологія, метод, прийом у науковому дослідженні. Типологія методів дослідження	11
Тема 3. Методи емпіричного дослідження	14
Тема 4. Теоретичні методи дослідження	19
Тема 5. Математичні та статистичні методи обробки наукових даних	23
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II «Структура наукового дослідження, методика підготовки та оформлення результатів наукового дослідження»	26
Тема 6. Структура наукового дослідження	26
Тема 7. Розробка концептуальних положень і апарату дослідження (гіпотези, методи, етапи, об'єкти, засоби). Вивчення теоретичного і практичного стану проблеми	30
Тема 8. Розробка та експериментальна перевірка моделі, головних ідей, концептуальних положень, що покладені в основу дослідження	34
Тема 9. Методика підготовки та оформлення результатів наукового дослідження	38
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	44

Навчальне видання

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ**

Методичні вказівки
до практичних і семінарських занять

Укладач:
МАРЕНИЧ Тетяна Григорівна

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 4,5
Наклад 50 прим.

Державний біотехнологічний університет
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44